

DE VLAAMSE MINISTER VAN JUSTITIE EN HANDHAVING, OMGEVING, ENERGIE EN TOERISME

MEDEDELING AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: Conceptnota - Optimale afstemming van het gemeentelijke en bovengemeentelijke asset management

Deze nota beschrijft het kader voor nieuwe taakafspraken tussen Aquafin, Aquaflanders, de VVSG, VMM en Vlario om te komen tot een optimale afstemming van het asset management van de gemeentelijke en bovengemeentelijke rioleringsnetten en tot een goed zicht op de staat waarin de rioleringsnetten zich bevinden, zodat efficiënte maatregelen genomen kunnen worden vooraleer de schade te groot is. Tegen eind 2022 beschikken we daarom over een volledige rioolinventaris, een bijhorende risicokaart en inspectieplan tot 2027. Eind 2027 is het volledige inspectieplan uitgevoerd en een bijhorend maatregelenprogramma uitgewerkt.

1. SITUERING

In april 2020 werden door Minister Demir gesprekken opgestart met de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM), de nv Aquafin, Aquaflanders, de VVSG en Vlario om uitvoering te geven aan volgende paragrafen uit het regeerakkoord :

We hervormen de financieringssystemen voor gemeenten en Aquafin naar een meer resultaatgerichte, flexibele en programmatorische aanpak, met sterk vereenvoudigde procedures en meer responsabilisering in de taakverdeling tussen VMM en de rioolbeheerders. We zorgen voor betere afstemming tussen rioolbeheerders en anderen die belang hebben bij de rioleringswerken, onder andere beheerders van het openbaar domein en de andere nutssectoren.

Het landschap van publieke drinkwater- en afvalwateroperatoren kan efficiënter georganiseerd worden met een logischere taakverdeling. Samen met de verschillende operatoren ontwikkelen we een visie op de toekomst van het waterlandschap. Omwille van de sterke interactie tussen de riolerings- en hemelwaternetwerken, dragen we Aquafin op om het asset management voor de netwerken te

coördineren met de diverse rioolbeheerders. Zo realiseren we belangrijke efficiëntiewinsten en krijgen we beter zicht op de staat van de stelsels en hun onderhoud.

Het rioleringsnetwerk in Vlaanderen beslaat zo'n 40.000 kilometer, maar is nog onvoldoende in kaart gebracht. Een optimale afstemming tussen het gemeentelijke en bovengemeentelijke asset management voor de rioolinfrastructuur is cruciaal om financiële, maatschappelijke en ecologische opportuniteiten optimaal te benutten. Tijdens verschillende overlegmomenten op initiatief van het kabinet van Minister Demir werden in de periode april tot en met juni, de standpunten en visie van voornoemde actoren besproken. Dit heeft geleid tot een consensus tussen de diverse actoren over volgende concrete taakverdeling:

- Aquafin is verantwoordelijk voor het in kaart brengen van het bovengemeentelijk netwerk. De gemeentelijke rioolbeheerder is verantwoordelijk voor het in kaart brengen van het gemeentelijk netwerk.
- Het bestaande rioleringsnetwerk is tegen eind 2022 volledig in kaart gebracht in de rioolinventaris. Tegen 2027 is de toestand van het volledige rioleringsnetwerk geïnventariseerd.
- Omwille van de sterke interactie tussen de gemeentelijke en bovengemeentelijke riolerings- en hemelwaternetwerken, geeft het Vlaamse Gewest aan Aquafin de opdracht om met de verschillende rioolbeheerders in overleg de opportuniteiten af te stemmen in de uitvoeringsplanning, de netarchitectuur en het levenscyclusbeheer. Zo verkorten we de doorlooptijd van de projecten en zorgen we tegelijk voor efficiëntiewinsten om de kosten betaalbaar te houden voor de burger. VVSG en Aquaflanders worden actief betrokken bij het opstellen van het plan van aanpak.
- Parallel worden de financieringssystemen aangepast om een meer resultaatgerichte, flexibele en programmatorische aanpak mogelijk te maken. De rolverdeling en verantwoordelijkheden worden bepaald tussen VMM, gemeenten, gemeentelijke rioolbeheerders en Aquafin.
- Samen met afstemming tussen het bovengemeentelijk en gemeentelijk netwerk is een duidelijke en goed afgesproken rolverdeling tussen de bovengemeentelijke beheerder en de gemeentelijke beheerders cruciaal om in vertrouwen samen vooruit te kunnen gaan.

2. OPZET EN SCOPE

Responsabilisering via doelstellingen

Het Vlaamse Gewest evolueert in zijn rol van economisch en ecologisch toezichthouder op de saneringsinfrastructuur van een actor naar een regisseur. Meer bepaald zal het Gewest aan de betrokken actoren doelstellingen opleggen en de behaalde resultaten opvolgen. De lokale actoren moeten die gestelde doelen invullen met gepaste maatregelen en investeringen. Deze doelgerichte aanpak respecteert de autonomie van de gemeenten en garandeert tegelijk dat de geplande investeringen optimaal resultaat genereren voor de prioriteiten op Vlaams niveau. De Vlaamse doelstellingen worden vertaald naar het gemeentelijk niveau.

Voor het bovengemeentelijke luik wordt hiertoe een nieuwe beheersovereenkomst tussen het Vlaams Gewest en de nv Aquafin uitgewerkt. De optimalisatieprogramma's - die momenteel opgedragen worden door het Vlaamse Gewest – worden vervangen door een systeem gebaseerd op doelstellingen. De VMM en Aquafin stemmen hierover verder af en werken samen een voorstel uit. Om de gemeentelijke uitvoeringsplanning doelgericht aan te sturen is een aanpassing aan het gemeentelijke subsidiesysteem nodig, waarbij financiering gelinkt wordt aan het ecologische resultaat en

de doelstelling. Door een aangepast subsidiesysteem krijgen de gemeenten en rioolbeheerders meer flexibiliteit om te kiezen welke projecten ze wanneer uitvoeren om deze doelstellingen te realiseren.

Als er om een of andere reden een project blokkeert, kan dit vervangen worden door een ander project dat een vergelijkbaar resultaat genereert. Het is natuurlijk evenzeer wenselijk om de nodige instrumenten te ontwikkelen om de invulling van de doelstellingen op te volgen en in uitzonderlijke situaties ook handhavend te kunnen optreden. Deze aanpak respecteert de autonomie van de gemeenten en garandeert tegelijk dat de geplande investeringen optimaal resultaat genereren voor de prioriteiten op Vlaams niveau, met het oog op het behalen van de Europese waterkwaliteitsdoelstellingen in 2027.

Levenscyclusbeheer vraagt een zicht op de toestand van de riolen

Gemeentelijke autonomie

De toestand van de rioleringsnetwerken in kaart brengen, laat toe om gepaste maatregelen te nemen - op de juiste plaats en het juiste moment - en om zo middelen optimaal in te zetten en de risico's te verminderen. Zo komt er een beter zicht op de kwaliteit van de rioleringsstelsels en de ecologische, financiële en maatschappelijke risico's die zich nog stellen.

Door tijdig gepaste maatregelen te nemen kunnen de gemeenten hogere kosten als gevolg van onverwachte rioolbreuken reduceren. Voor het bovengemeentelijke netwerk is reeds een risico-gebaseerd inspectieprogramma geïmplementeerd. Het Vlaamse Gewest verplicht de gemeenten / gemeentelijke rioolbeheerders om tegen uiterlijk 2027 de toestand van het gemeentelijk rioolstelsel in kaart te brengen. De gemeente / gemeentelijk rioolbeheerder blijft hiervoor verantwoordelijk en rapporteert digitaal en geautomatiseerd aan de toezichthouder, die de vorderingen opvolgt. De toezichthouder krijgt de nodige instrumenten om desgevallend handhavend op te treden.

Plan van aanpak : zicht op de toestand van ons rioolstelsel

Aan de verplichting tot het in kaart brengen van het rioolstelsel werd een duidelijk tijdspad gekoppeld, met name:

- Eind 2021 : alle gemeenten en Aquafin hebben hun info opgeladen in AWIS-rioolinventaris
- Eind 2022 : volledige rioolinventaris, risicokaart en inspectieplan tot 2027 beschikbaar
- Eind 2023 : 25 % van het inspectieplan is uitgevoerd, waaronder minimaal 25% van de kritische riolen
- Eind 2025 : meest kritische riolen geïnspecteerd, 50 % van het inspectieplan uitgevoerd
- Eind 2027 :
 - inspectieplan volledig uitgevoerd, geëvalueerd – incl. maatregelenprogramma
 - resultaat in een toestandkaart en een geactualiseerde risicokaart
 - inspectieplan 2028 – 2033 beschikbaar

Om kwaliteit te borgen, te zorgen dat de verschillende beheerders dezelfde taal spreken en om de samenwerking te bevorderen, zal Aquafin - in samenwerking met VVSG / gemeenten, AquaFlanders / gemeentelijk rioolbeheerders en VMM - instaan voor :

- De opmaak van standaarden en minimumvereisten voor de risicokaart, het inspectieplan en de toestandkaart. Het overleg hierover gebeurt binnen de bestaande overlegstructuren van Vlario.

- Het opzetten van een statutool ten behoeve van het Vlaamse Gewest en de gemeente. Het beheer gebeurt door een onafhankelijke partij en een efficiënte data-uitwisseling mogelijk maken. Daartoe wordt de tool geïntegreerd in AWIS.
- Aquafin stelt op korte termijn, aan gemeenten en rioolbeheerders die hiernaar vragen, een inleidende risicokaart (gebaseerd op de principes code van goede praktijk) en inspectieplan ter beschikking. De inleidende kaart is informatief en bedoeld om het proces te starten. De kaart zal grof en modelmatig een kriticieteit weergeven vanuit de huidige rioolinventaris (AWIS) en de huidige Aquafin methodiek. Het is aan de gemeente/rioolbeheerder om tegen ten laatste eind 2022 een risicokaart en een inspectieplan op te maken, conform de standaarden en minimumvereisten die nog worden afgesproken, en waarin ze haar lokale kennis verwerkt heeft.

Een efficiënt rioolnetwerk van de juiste omvang

Het huishoudelijk afvalwater dat gezinnen thuis wegspoelen, komt geen enkele fysieke overgangsconstructie tegen op zijn weg naar de rioolwaterzuiveringsinstallaties van Aquafin, maar de verantwoordelijkheid voor het beheer van de netwerken is verdeeld tussen gemeentelijke riooloperatoren en Aquafin; momenteel is er niet steeds een optimale afstemming tussen de diverse delen van het netwerk.

Deze opdeling tussen lokale en bovenlokale infrastructuur, mag geen beletsel vormen voor een optimaal werkend rioolstelsel. Gebrek aan afstemming kan makkelijk leiden tot wateroverlast in het netwerk of tot overstorten van vuil water die eerdere zuiveringsinspanningen teniet doen. Ook het waterzuiveringsproces op de installaties van Aquafin kan eronder lijden.

Monitoren overstortmeetnet

Het Vlaamse Gewest geeft aan Aquafin de opdracht om in overleg met de VMM en de gemeentelijke rioolbeheerder de uitbouw van een overstortmeetnet op het gemeentelijk netwerk te coördineren en te installeren. Het aantal meetlocaties zal gradueel opgebouwd worden. Standaarden en kwaliteitsborging worden afgestemd met de VMM. De meetresultaten worden naar de overheid, rioolbeheerders en gemeenten ontsloten via open data.

Digitaal samenwerkingsplatform

Om de samenwerking tussen beheerders te versterken en de werking van het rioolstelsel beter te begrijpen, laat Aquafin een digitaal samenwerkingsplatform opzetten voor berekeningsmodellen die zowel vanuit Aquafin als vanuit de gemeentelijk beheerders opgemaakt zijn om de werking van het netwerk te simuleren. Zo vermijden we dat modellen onnodig opgemaakt of geüpdatet worden. Het gaat tenslotte over hetzelfde rioolnetwerk. De ontwikkeling van een dergelijk platform gebeurt tegen medio 2021. Het concept en de beheerprocessen worden ontwikkeld in co-creatie met gemeenten, de rioolbeheerders, studie bureaus en VMM. Waar dit platform wordt opgezet is nog te bepalen en gebeurt in overleg.

Netarchitectuur-overleg en afgestemde uitvoeringsplanning voor een optimaal werkend rioolstelsel

Omwille van de sterke interactie tussen de riolerings- en hemelwaternetwerken, draagt het Vlaamse Gewest aan Aquafin op om de netarchitectuur samen met de rioolbeheerders af te stemmen. Zo kunnen financiële, maatschappelijke en ecologische opportuniteiten tussen partijen gedetecteerd worden, maar kunnen ook problemen met het functioneren van het rioolnetwerk worden voorkomen.

Slim investeren en een nauwe samenwerking met het lokale beleid is de sleutel tot succes. Aquafin maakt daarom in overleg met elke gemeente en rioolbeheerder een uitvoeringsplanning voor gecombineerde bovengemeentelijke investeringen. Het concreet overlegmodel wordt nog verder in overleg met VVSG en AquaFlanders uitgewerkt.

3. BESTUURLIJKE IMPACT

A. BUDGETTAIRE IMPACT VOOR DE VLAAMSE OVERHEID

De inschatting en allocatie van de nodige middelen om deze conceptnota uit te voeren, maakt deel uit van het vervolgtraject. De nodige middelen voor Aquafin zullen in het budgetoverleg met Aquafin besproken worden.

Deze conceptnota impliceert geen financieel of budgettair engagement.

B. IMPACT OP HET PERSONEEL VAN DE VLAAMSE OVERHEID

De uitvoering en opvolging van dit afsprakenkader zal gebeuren binnen de gezamenlijke werkgroep Aquafin, Aquaflanders, de VVSG, VMM en Vlario. Dit kan gebeuren met de bovenstaande personeelsformatie binnen de VMM, mits het doorvoeren van de nodige interne herschikkingen.

4. VERVOLGTRAJECT IMPLEMENTATIE

De verdere stappen nodig om het voorgelegd concept concreet te implementeren zullen binnen de hoger vermelde werkgroep uitgewerkt worden. De VMM rapporteert een jaarlijkse stand van zaken met betrekking tot de bepalingen in deze nota via een mededeling aan de Vlaamse Regering.

De Vlaamse minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme,

Zuhal DEMIR